

STUDIUL TEORETIC PRIVIND PREGĂTIREA DOCUMENTAȚIEI LA UN COVOR CU NODURI ÎNAINTEA RECONSTITUIRII

Luiza GHERGHINESCU

Programele de cercetare și interesul special pentru colecțiile valoroase din patrimoniul Muzeului Național de Artă au declanșat și în cadrul conservării și restaurării inițierea unor proiecte pe anumite tipuri de textile.

Muzeul Național de Artă are în colecțiile sale un număr mare de covoare orientale, covoare care cuprind o mare varietate de stiluri și un mare număr de centre tradiționale de producție. Aceste covoare provin în mare parte din colecțiile : Zambaccian, Oprescu, Dona, Avachian, precum și din colecțiile fostei Case Regale.

Arta covoarelor cu noduri are un lung și străvechi trecut și-și păstrează și astăzi aceeași faimă, atât prin tehnica țeserii cât și prin motivele sale ornamentale.

Covoarele cu noduri, produse artistice ale Orientului, s-au bucurat de la început de cea mai bună apreciere, răspândindu-se pretutindeni și ocupând astăzi locuri de cinste în muzee, colecții particulare, ca inestimabile opere de artă.

Acest tip de obiecte textile a fost clasificat în 4 grupe principale, după *locul și tehnica de producere* precum și, după *caracteristicile ornamentale*:

1. covoare caucaziene (Munții Caucaz)
2. covoare persane (Iran)
3. covoare turcești (Podișul Anatoliei Turcia)
4. covoare asiatice (India, China, Pakistan).

Cel care a studiat covoarele cu noduri, Sirag G. Cascanian, a făcut o *clasificare* a lor după *vechime*:

- a. covoare vechi sau antice, lucrate până în anul 1800
- b. covoare noi sau moderne, lucrate după 1800

Covorul folosit ca mostră de studiu face parte din grupa covoarelor vechi, fiind atribuit secolului XVIII.

În Transilvania se găsesc un număr mare de covoare cu noduri care s-au impus atenției mondiale datorită ornamenticii specifice și îmbinării armonioase a culorilor, fiind cunoscute sub numele de “covoare de Transilvania”.

Un alt fapt demn de menționat este acela că în Transilvania acest grup de covoare este larg reprezentat față de celelalte tipuri de covoare cu noduri persane, turcești sau asiatice.

Covoarele de Transilvania au fost clasificate, după ornamentică și culori, în 5 grupe și anume:

Grupa 1. - în prima grupă intră covoarele care au desen simetric, cu 4 motive sub

formă de ochi așezate în 4 colțuri.

Grupa 2. - din această grupă fac parte covoarele care au motiv principal, capete de păsări stilizate. Aceste covoare au fost denumite și “covoare albe”, deoarece sunt țesute pe fond alb.

Grupa 3. - acestei grupe îi aparțin covoarele cu figuri geometrice, de tip caucazian. Motivul care le caracterizează este crucea, în diferite forme, simbolizând cele 4 puteri ale naturii: Soarele, Aerul, Apa și Pământul.

Grupa 4. - această grupă cuprinde covoare cu motive de altar sau cu nișă dispusă în două feluri: a - cu o singură nișă și cu coloane

b - cu două nișe așezate față în față.

Ele se găsesc în număr mare și se presupune că sunt lucrate în secolul XVII și XVIII. Partea centrală, formată din cele două nișe așezate față în față, poate fi decorată sau nu (cu flori stilizate, pomul vieții, candelă, etc.).

Covorul pe care îl luăm ca exemplu face parte din această ultimă categorie, având nișă dublă, bordată în casete, iar fondul central este ivoriu.

ORIGINEA COVOARELOR DE TRANSILVANIA

Unii cercetători au emis ipoteza că aceste covoare au fost aduse în Transilvania din Asia Mică prin intermediul ocupanților turci din acea perioadă. Această părere emisă de E. Shultzer este infirmată de faptul că acest gen de covoare nu se mai găsesc și în celelalte provincii: Muntenia, Banat, Moldova sau în alte zone europene.

Sirag G. Cascanian consideră că aceste covoare au fost lucrate în Transilvania de armenii care au migrat din Asia Mică și care au adus cu ei acest meșteșug tradițional. Un argument în acest sens este tipul de lână cu care sunt țesute covoarele, și anume, o lână cu firul lung și aspru (tip țurcană) spre deosebire de lâna folosită la covoarele originale din Asia Mică, care este de tipul merinos, deci scurtă, mult mai fină și mătăsoasă.

Studiul de față se referă la modalitățile de investigare asupra unui covor cu noduri care face parte din colecția de artă orientală a Muzeului Național de Artă al României și aparține categoriei “covoare de Transilvania” cu dublă nișă.

CONSIDERAȚII ARTISTICO-ESTETICE ale piesei în studiu

Dimensiunile covorului de 172 cm x 125 cm și ornamentația sunt caracteristice grupei 4 - b din clasificarea arătată mai sus.

Câmpul central are o formă de nișă dublă, bordată pe toată marginea de ornamente în formă de croșete.

Acest câmp, de formă hexagonală alungită, se încadrează într-un dreptunghi.

Centrul nișelor este construit în trepte inegale (formă de zigurat) și bordat de croșete pe toate laturile.

Bordura este formată din șapte chenare succesive de diverse dimensiuni.

Dinspre centru spre margini, chenarele au caracteristicile prezentate în tabelul următor:

Chenar	Dimensiuni	Fond	Motiv	Culori
1	2 m	roșu	în formă de “S”	alb, roșu
2	5 m	brun	stelar în număr total 81, formă “X”	policron alb
3	2 cm	roșu	în formă de “S”	roșu, alb
4	20,8 cm	verde verde-albăstrui cu “abraș”	casete poligonale simetrice în oglindă, alternând cu casete în formă poligonală simetrice cu 16 laturi	alb natural policron
5	2 cm	roșu	în formă de “S”	alb, roșu
6	5 cm	brun	stelar în număr total 59, în formă de “X”	policron alb
7	2 cm	alb	în formă de “S”	alb,roșu

Marginea, sau liziera, are o lățime de 1,5 cm și este țesută pe un număr de 4 fire de urzeală pentru întărire.

O caracteristică a acestei piese este compunerea elementelor fără a respecta o simetrie perfectă, folosirea probabil a unor cartoane (șabloane sau desene) adaptate pe loc regulilor compoziționale și dimensiunilor.

STUDIAREA MATERIALELOR COMPONENTE

Pentru țeserea acestui covor s-a folosit o singură fibră și anume lâna.

Urzeala este din lână de culoare alb natural. Firul este compus din 2 fire răsucite în “S”, iar ansamblul răsucit în “Z” (Z 2 S). La capete ea este colorată în albastru deschis (bleu), fapt întâlnit la covoarele de Transilvania.

Desimea este de 6 fire / cm.

Băteala dintre noduri este tot din lână de culoare alb natural și roșu deschis și este formată dintr-un dingur fir răsucit în “Z” (1 Z).

Desimea este de 2 rânduri de băteală după fiecare rând de noduri

Nodul, de tip “gordez”, este făcut din 2 fire de lână simple răsucite în “Z”.

Marginea, pe lungime, este executată separat tot din lână pe 4 fire de urzeală de același tip ca și cele din covor, legătura făcându-se prin trecere pe ultimul fir cu noduri al firului de băteală care îmbracă cele 4 fire de margine. Firul de băteală pentru margine este format din 2 fire de lână de culoare albastru deschis, răsucite fiecare în “S” și împreună tot în “S” (S 2 S).

Lâna se presupune că a fost vopsită cu coloranți vegetali având în vedere vechimea covorului.

Din literatura de specialitate am extras în tabelul următor principalele plante și insecte cu care se vopseau firele până la utilizarea coloranților sintetici.

Coloranți naturali:

Culoare	Denumire plantă	Tipul de fibre vopsite	Zona geografică	Compusul chimic
albastru	Indigofera Tinctoria	lână, bbc, mătase	Asia	1870-iodol-glicosid
	Isatis Tinctoria		Europa -V	Indigotin
roșu	Murex (scoică)		Tropice	Indigotin- dibrom
roșu-lacul de garantă	Rubia Tinctoria		Sub-tropice	Alizorina, purpurina, rubiantina
roșu	Rubia Cortifolia		India	Munjetul
roșu- violet	Ordelandina umbellata		India	
roșu	Galium		Europa -N	Alizarina
roșu	Morinda		India	Morindomul
cârmâzul - roșu	Cocus Ilicus			Cârmâzul
cârmâz german, polonez	Margarodes polenentis-insectă		zona temperată	cârmâz
galben	Roseda Luteola, Genista Tinctoria		Europa	flavonă luteolină
galben	Sphora Japonica		China	curcitina flavanola
galben	Rhmus Daxathes		Persia	
albastru sau roșu	Genul Caesalpina Haematasylon		America de Sud	
lemnul fiset-galben	Rhus Cotinus		America de Sud	Fisetina
griuri închise, negru	lemnul de băcan, mătase Haematoxylon	mătase	America de Sud	Hemateina
roșu fin portocaliu închis-șofran	Canfecianul Karthanus Tinctoria	mătase, bbc, lână	Orientul Mijlociu, Egipt	derivatul de calconă al cartaminului
albastru sau negru	Hamra-Lawsonia inermis	mătase	Orientul Mijlociu	Hena-derivatul naftachioniei
galben	Chlorophora Tinctoria		America de Sud	Morina
	Roccela Tinctoria (licheni)		Italia, coastele Africii	Orcilul / arcilul
șofran	Crocus Sativa	mătase, bbc, lână		Cracetin carotină

La acest nivel studiul asupra piesei luate eșantion permite folosirea acumulărilor făcute de restaurator în procesul de conservare și restaurare al piesei respective și în același timp aceste studii folosesc la colaborarea dintre restaurator, conservator și muzeograf, pentru o mai bună cunoaștere a colecțiilor de covoare cu noduri din cadrul Muzeului Național de Artă al României.

NOTĂ:

Pentru elaborarea acestei lucrări am primit ajutorul doamnei Viorica Slăvescu, coordonatorul Laboratorului de Conservare-Restaurare Textile din Muzeul Național de Artă al României și domnului Mihai Lupu, chimist principal al Laboratorului de Investigații al aceluiași muzeu.